

GELLÉR BALÁZS – AMBRUS ISTVÁN – VASKUTI ANDRÁS: A MAGYAR BÜNTETŐJOG ÁLTALÁNOS TANAI II. BÜNTETÉSTAN (A BÜNTETŐJOGI JOGKÖVETKEZMÉNYEK TANA) (BUDAPEST: ELTE EÖTVÖS 2019) 361.

1. A Gellér Balázs és Ambrus István szerzőpáros első büntető anyagi jogi tankönyve 2017-ben jelent meg *A magyar büntetőjog általános tanai I.* címen, amely célja deklaráltnak az *ELTE iskola* tanainak önálló egyetemi tankönyvbe foglalása is volt.¹ A 2017-es (továbbá 2019-ben javított és hatályosított kiadás)² így tovább erősítette azt a célt, hogy az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának hallgatói a büntetőjog elsajátításakor ne pusztán az anyagi jogi normákat és a fontosabb bírósági gyakorlatot ismerjék meg, hanem a büntetőjog dogmatikai vizsgálata során az intézmény által képviselt álláspontot, az *ELTE iskolát* is. Ez a vállalkozás a szóbeli oktatás során korábban Békés Imre, majd Gellér Balázs tanszékvezetői munkájának köszönhetően eddig is megjelent az egyetemen belül, a szerzőpáros a hallgatók által elsődlegesen felhasznált forrásanyag megírásával folytatja tovább ez irányú munkáját. A második kötetben Gellér és Ambrus mellé társszerzőként csatlakozott Vaskuti András, aki több évtizedes egyetemi oktatói és bírói tapasztalata mellett a fiatalok büntető igazságszolgáltatása kérdéskörében szerzett kimagasló ismereteivel járult hozzá a munkához.

A sorozat I. kötete a büntetőjog jogrendszerbeli helyét, alapelveit és jogfor-

rásait, valamint a bűncselekménytanon belül a tényállás elemeit, továbbá a büntethetőséget kizáró vagy korlátozó okokat, a stádiumokat, a tettesség-részeség, valamint az egység-halmazat tanát ismertette, amelyet a szakma is méltatott.³ A II. kötet kizárólag a büntetéstanal foglalkozik, amely így egyértelműen mutatja a szerzőknek a büntetőjog ezen ága iránti elkötelezettségét. Ezt támasztja alá az is, hogy az ELTE által a hallgatói követelményrendszer arányosítását célzó 2017-es tanrendi reformban⁴ a büntető anyagi jog oktatására szánt négy szemeszter közül továbbra is egy szemeszternyi anyagot fed le a büntetéstan. Az ELTE iskola képviselőinek e törekvéseivel teljes mértékben egyet lehet érteni, mivel így a hallgatók stabilabb anyagi dogmatikai alapokra építhetik különösrészi tanulmányaikat, valamint mélyebb és átfogóbb ismereteket szerezhetnek a büntetés fogalmáról, céljáról és joggyakorlatáról, így segítve elő az egyetemi oktatásban a „demokráciára nevelést” is.⁵

³ „Egy valódi tankönyvhöz nemcsak a kritikai megközelítés tartozik, hanem az is, hogy az olvasót gondolkodásra, továbbgondolásra készítse. Gellér Balázs és Ambrus István kötete ezeknek az elvárásoknak maradéktalanul megfelel” – Mészáros Ádám: „Recenzió az ELTE büntetőjogi tankönyvéről” *Ügyészségi Szemle* 2018/1. 128–141.

⁴ Az egyes évfolyamok tantervéhez a tanrendi tájékoztatókat ld. a <https://www.ajk.elte.hu/tanrend> oldalon.

⁵ NAVRATIL Szonja: Az egyetem szerepe a demokratikus szocializációban (Budapest: *Eötvös Károly Intézet* 2016) http://ekint.org/lib/documents/1491905216-DrNavratilSzonja_Az_egyetem_szerepe.pdf.

¹ GELLÉR Balázs – AMBRUS István: *A magyar büntetőjog általános tanai I.* (Budapest: ELTE Eötvös 2017) 10.

² GELLÉR Balázs – AMBRUS István: *A magyar büntetőjog általános tanai I.* (Budapest: ELTE Eötvös 2019)

A kötet azonban nem pusztán a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.) büntetéstani rendelkezéseit ismerteti, hanem magában foglalja a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.) és a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (Bv. tv.) vonatkozó szabályait is. Számos kérdésben kiemelkedő jelentőséget tulajdonít emellett a különböző jogrendszerek összehasonlításának, főként (de nem kizárólagosan) az angolszász, a német jog (és számos esetben gyakorlat) ismertetésével, valamint a nemzetközi fórumok jogalkalmazását is bemutatva az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) és az Európai Unió Bíróságának (EUB) jelentős ítéleteivel. A szerzők így annak a célkitűzésüknek is eleget tudnak tenni, miszerint a kötet nem pusztán a joghallgatóknak, hanem a büntetéstannal foglalkozó elméleti és gyakorlati jogászoknak is készült. (10. o.)

2. A tankönyv felépítése igazodik a Btk. szerkezetéhez, azonban számos elméleti és jogtörténeti alapozóismertetést kínál a Btk. normaszövegének ismertetése előtt. Az első fejezet a szankció jelentőségét és fogalmát elemzi, ismertetve a hasonló témában jellemzően vizsgált Kelsen és Bentham elméletein túl a II. világháború utáni jogirodalmat is (Hart, Androulakis) (13–17. o.). Kiemelést érdemel, hogy a hazai jogirodalom legfontosabb megállapításaival külön részben foglalkoznak, és a hazai szankciótan egyik legjelentősebb képviselőjeként Nagy Ferenc⁶ munkásságát is

⁶ Lásd pl. a szankciórendszert rendkívüli lényeglátással átfogó tanulmányát; NAGY Ferenc: „A szankciórendszer” *Jogtudományi Közlöny* 2015/1., 1–15.

részletesen ismertetik. (20. o.) Az angolszász gyakorlatból a Legfelső Bíróság Nestor- és Mendoza-tesztjeit hasonlítják össze részletesen (a két teszt utóéletét is bemutatva). (18–19. o.) A tankönyv az EJEB gyakorlatából a Welch v. Egyesült Királyság, a Jamil v. Franciaország ügyeket, illetve az A. és B. v. Norvégia ügyeket ismerteti a legrészletesebben.

A *ne bis in idem* elvének ismertetése kapcsán az EJEB gyakorlatán túl az EUB ítélezésének is kiemelt részletességet tulajdonít, amelyet a kötetről megjelent további recenzió⁷ is kiemelt; valamint ismerteti az európai elfogatóparancs és az Európai Unió tagállamaival folytatott bünygyi együttműködésről szóló 2012. évi CLXXX. törvény kapcsolódó rendelkezéseit is. (34. o.) A fejezet e rendkívül komplex problémát számos jogeset részletes ismertetésével és a problémát jelentő jogkérdés külön kiemelésével szemlélteti, hogy az *idem* meghatározása miért eredményezett rendkívüli kihívást számos jogalkalmazónak. A recenzens osztja azon észrevételeket,⁸ miszerint (fenntartva a *ne bis in idem* elvének kiemelt jelentőségét a jogállamiság, továbbá a nemzetközi együttműködés szempontjából) megfontolandó lett volna az elv értelmezési spektrumát e könyvben leszűkíteni a büntetőjogi jogkövetkezményekre, az egyes eljárásjogi kérdéseknél pedig a szerzők további tanulmányaira⁹ utalni, különösen, hogy más témakörök

⁷ GÁL Andor: „Gellér Balázs – Ambrus István – Vaskuti András: A magyar büntetőjog általános tanai II. Büntetéstán c. tankönyvről” *Magyar Jog* 2020/7–8. 467–470.

⁸ Lásd GÁL (7. lj.) 477.

⁹ Pl. AMBRUS István: „A ne bis in idem elve a legújabb európai joggyakorlatban, kitekintéssel a principium érvényesülésére különböző jogterületek találkozására esetében” *Európai Tükör* 2019/3. 122–135.

tekintetében is alkalmaz hasonló megoldást a kötet. (44. o., 105. lj.)

A második fejezet a büntetés jogalapja és célja körén belül kellő részletességgel ismerteti az abszolút, a relatív és az egyesítő teóriákat, kiemelve ezek kritikáit is. Öröndetes, hogy az abszolút határozott és relatíve határozatlan jellelő szankciók jogállami szempontú kritikáit is bemutatják a szerzők, azonban a kötelező szankciókat az angolszász jogrendszerben elfogadhatónak tartják az eljárásjog primátusára és a kontinentálishoz képest kevésbé kiforrott dogmatika egységesítése céljából. (94. o.) Ezzel szemben később azt olvassuk, hogy az abszolút határozott szankciók gyakran minősítési tévutat jelentenek. E körben említés (vagy akár lábjegyzet) szintjén érdemes lett volna az abszolút határozott szankciók okozta eljárásjogi disszonanciákat megemlíteni.¹⁰

A Btk. hatályos büntetési céljainak ismertetésekor érdemes megjegyezni, hogy az új törvénykönyv kodifikációja során a megtorlással kapcsolatos kérdéskört is taglalja, így erősítve az „ELTE Iskola” elkötelezettségét a teleologikus jogértelmezés fontosságának hangsúlyozása körében, amelyre már az előző kötet is mutatott példákat.¹¹

¹⁰ Pl. Kansas állam joga szerint *murder* vádja esetén a bírónak nincs diszkrécója az ítékezés során, a büntetőjogi felelősség megállapítása esetén az esküdtbírósg határozhat halálbüntetés és a tényleges életfogytiglan között. Éppen ezért számos vádlott ismeri el bűnösségét lemondva a tárgyalásról *manslaughter* tényállásában, mivel így egy hosszú, de határozott szabadságvesztés büntetés mellett kerülhetik el a két legsúlyosabb szankciót. Sanford C. Gordon and Gregory A. Huber: „The Effect of Electoral Competitiveness on Incumbent Behavior” *Quarterly Journal of Political Science* 2007. 107–138., 118.

¹¹ Lásd GELLÉR–AMBRUS 2017 (1 lj.) 139–140.

A Btk. szankciórendszerével kapcsolatosan lényeges kiemelni az együttalkalmazási tilalom (a korábbi szakirodalomnál részletesebb és példákkal szemléltetett) ismertetését. Szintén itt lehet megemlíteni, hogy a kötet talán egyik legjelentősebb újítása a hazai büntetőjog-irodalom terén a szankciórendszer diszpozitivitását és kőgenciáját taglaló alpont, amely a magánjog ismert fogalom párját vetíti rá a büntetéstani szabályokra. (84–91. o.) Ezen alpont Ambrus korábbi publikációjának¹² a szakirodalmon belül úttörő eredményeit elsőként emeli tankönyvi szintre.

E körben azonban támadhatónak tartom (egyébként a számos találó példa mellett egyedülként) azt a megállapítást, hogy „a járművezetéstől eltiltás kötelező alkalmazásától való kivételes bírósági eltekintést lehetővé tevő szabályt alkalmazni lehet például makulátlan közlekedési előéletű, illetve a [...] 0,50 gramm/litert alig meghaladó alkoholfogyasztásból származó véralkohol-koncentráció mellett járművet vezető személy esetében. Az említett, nyomatékos enyhítő körülmények hiányában – például egy közepes vagy súlyos fokban ittas elkövető kapcsán – ennek azonban már nem lehet helye, az eltiltás kiszabása tehát ilyenkor *de facto* kötelező.” (91. o.) Ez a példa azt a látszatot kelti, hogy a Btk. 55. § (2) bekezdése az ittaság fokához kapcsolódik, miközben a (kötetben később idézett) 38/2007. BK-vélemény nem az ittaság fokára, hanem az elkövető élethelyzetére alapítja a méltányosság alkalmazhatóságát, nem említve az ittaság fokát: „[m]ellőzhető az eltiltás az olyan

¹² AMBRUS István: „Együttalkalmazási tilalmak, valamint valódi és látszólagos kőgencia a büntetőjog szankciórendszerében” *Belügyi Szemle* 2018/6. 88–107.

élethelyzetek megállapítása esetén, amikor váratlan és méltányolható ok készíti az alkoholt fogyasztó személyt arra, hogy a törvényi tilalom ellenére járművet vezessen. (Pl. sürgős orvosi segítség kérése vagy nyújtása, egyéb szolgálati, esetleg családi kötelezettség teljesítésének kényszere.)” E büntetés kapcsán hiányolható a Btk. 56. § (2) bekezdése szerinti beszámításra vonatkozó szabály is, különös tekintettel arra, hogy az előzetes fogva tartás szabályainak beszámításával a könyv egy külön pontban részletesen foglalkozik. (301–304. o.)

A büntetésekkel és intézkedésekkel foglalkozó fejezetben egyéb hiányosság vagy téves következtetés nincs. Észrevételként azonban megjegyezhető, hogy – tekintettel a *ne bis in idem* részletes ismertetésére – a kiutasítással foglalkozó pontnál erre az elvre szemléletes példa lehetett volna a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény (Harmtv.) 45. § (7) bekezdése, amely szerint idegenrendészeti kiutasítás, valamint önálló beutazási és tartózkodási tilalom nem alkalmazható olyan bűncselekmény elkövetése miatt, amelynek elbírálásakor az eljáró bíróság büntetés-ként nem rendelt el kiutasítást a harmadik országbeli állampolgárral szemben.

A büntetékiszabással kapcsolatos rész megfelelő részletességgel ismerteti a vonatkozó anyagi – ideértve sok esetben eljárási, illetve végrehajtási – szabályokat. E körben ki kell emelni a bünszövetségben való elkövetés részletes kifejtését. Itt a szerzők helyesen mutatnak rá a támadható kúriai gyakorlatra, valamint az alsóbb szintű bíróságok korrekcióira. Első látásra célszerűbb megoldás lehetett volna, ha a bünszervezet ismérveinek részletes, a nemzet-

közi jogra is kiterjedő ismertetése helyett utal az első kötetre, e tankönyvben pedig a büntetékiszabási következményekre és az ebből eredő ítélkezési torzulásokra összpontosít; azonban a bünszervezet definíciója az első kötet hatályosítása után módosult, így valóban szükségesé vált a definíció részletes ismertetése is. E körben azonban lényegesnek tartottam volna az „[a]ktuális kérdések a bünszervezeti elkövetéssel kapcsolatban” alpontban (298–301. o.) – egyébként rendkívül éleslátó – kritikák mellett a 2019. évi LXVI. törvény okozta változtatások okainak ismertetését, mivel a törvény indoklása alapján a jogalkotót is a definíció pontosításának a szándéka vezette.¹³

A kötet végén a fiatalokúakra vonatkozó speciális szabályokat szintén kiemelendő részletességgel foglalták össze, ezek alapján a könyv túlmutat egy egyetemi tankönyv keretein és mélységén is. E fejezettel kapcsolatosan pusztán egyetlen észrevételem merült fel; tekintettel arra, hogy a könyv más fejezeteiben foglalkoznak jogszabályi és jogalkalmazási következtetésekkel, így a szerzők itt is felhívhatták volna a figyelmet a szerintük aggályos rendelkezésekre.¹⁴

¹³ Ettől függetlenül teljes mértékben osztom a kötet szerzőinek véleményét; Kőszeg Ferenc az Országgyűlés 1997. május 13-án tartott ülésnapján tett, és ez idáig örökérvényű felszólalását idézve: „A differenciáltságnak ez a hiánya talán már nem is annyira a bűnözőknek szól, mint inkább a társadalomnak, amely azt reméli, hogy a generális szigor majd megszabadítja a szervezett bűnözéstől.”

¹⁴ Álláspontom szerint a hatályos szabályozás egyik legnagyobb önellentmondása, hogy a fiatalokú elkövető a Btk. 113. § (3) a) pontja esetén a pénzbüntetést behajthatatlansága esetén közérdekű munkára kell átváltoztatni, azonban a 112. § alapján erre csak a 16 évesnél idősebb elkövetők körében van lehetőség. Tehát a

A fenti észrevételek azonban rendkívül marginálisnak tekinthetők, összességében a könyv beteljesíti azon célkitűzését, hogy egyszerre szolgáljon tankönyvként és szakkönyvként is. A kéziratban rendkívül kevés, feltehetően tévedésből a szövegben maradt, hibás megfogalmazás tűnt fel, ezek azonban nem hátráltatják az olvashatóságot (valamint hallgatóknak a tanulhatóságot). Álláspontom szerint ezek közül a legsúlyosabb az az (minden bizonnyal) elírás, miszerint „a kétévi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztés végrehajtási fokozata is börtön, amennyiben az elítélt többszörös visszaeső vagy a bűncselekményt bünszervezetben követte el” (125. o.), mivel ezt a Btk. 37. § (3) bekezdése egyértelműen megcáfolja. Ezzel szemben nem osztom azt a kötetrel kapcsolatban felmerült kritikát, hogy tévesen tüntették fel a kényszergyógykezelést önálló, a büntetést helyettesítő intézkedésként (199. o.).¹⁵ Véleményem szerint ez a megfogalmazás teljes mértékben tartható, mivel a

16 évesnél fiatalabb elkövetők – akik jellemzően kisebb vagyonnal, illetve alacsonyabb jövedelemmel rendelkeznek, így a pénzbüntetés behajthatatlanságára is nagyobb az esély – nem részesülhetnek ezen átváltoztatásban, esetükben rögtön szabadságvesztést ír elő a törvény. Lényegében így a fiatalok elkövetők esetén a törvény hátrányosabb helyzetet teremt a fiatalabb elkövetők számára az idősebbekkel szemben. Hasonló kritikát fogalmaztak meg egyes civil szervezetek a szabálysértési törvény tervezetével kapcsolatban; mivel azonban a probléma gyökere a Btk.-ban is megtalálható, álláspontom szerint ezen észrevétel a Btk.-ra vonatkozóan is fennállhat. *A Magyar Helsinki Bizottság és a Társaság a Szabadságjogokért véleménye a szabálysértésekről, szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló törvény tervezetéről*, 6. o. https://tasz.hu/files/tasz/imce/helsinki_tasz_velemeney_szabsert_tv_2011_10_07.pdf.

¹⁵ Ld. GÁL (7. lj.) 470.

szakirodalomban¹⁶ és a kúriai gyakorlatban¹⁷ is olvasható fordulatról van szó.

A könyv szerkezete világosan követhető, hivatkozásai megfelelnek a tudományos követelményeknek. A nyelvezete olvasmányos, elgépelések vagy nyelvhelyességi hibák nem nehezítik az olvasást. E körben egyetlen észrevétel, hogy a *ne bis in idem* elvének nemzetközi gyakorlatával foglalkozó pontban az EJEB döntéseinek kiemelt paragrafusait egyedül angol nyelven ismerteti a kötet (40. o.); noha az idézett részek valóban lényegre törően szemléltetik az ítéletek közti különbséget, a könyv mégis elsődlegesen tankönyvnek készült, és egy harmadéves jogázhallgatótól nem feltétlenül várható el olyan szintű nyelvtudás, amely az ítélezési gyakorlat fejlődésének megértéséhez szükséges.

Összességében a szerzőtriász beteljesítette az előszóban vállaltakat, ezért a kötet egyaránt szolgálhat tankönyvként a joghallgatóknak és iránymutatásként a gyakorló és más elméleti jogászok számára is. A fenti észrevételek és megfontolandó javaslatok közül a szerzők által elfogadottak egy következő kiadásban könnyen pontosíthatók; a könyv azonban jelen formájában is közel hibátlan része az ELTE Iskola új sorozatának, amely remélhetőleg teljessé válik a közeljövőben a különös részi kötet(ek) kiadásával.

*Hodula Máté**

¹⁶ Vókó György: *A magyar büntetés-végrehajtási jog* (Budapest: Dialóg Campus – Nordex 2014) 193. o.

¹⁷ BK 115. szám.

* PhD-hallgató, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Büntetőjogi Tanszék, 1053 Budapest, Egyetem tér 1–3. E-mail: hodula.mate@gmail.com.